

БАНКОВ СЪЮЗ В ЕС – СЪЩНОСТ, ПРИЧИНИ ЗА СЪЗДАВАНЕ, СТЬЛБОВЕ, ЕФЕКТИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Павел Табаков¹
e-mail: pavel.tabakov@unwe.bg

Резюме

В студията се разглежда зараждането на икономическата интеграция в Европа и пътя към създаването на Икономически и паричен съюз. Чрез прилагането на системен анализ са изследвани причините за създаване на банковия съюз, неговата същност и структура. Представени са основните стълбове на банковия съюз, степента на тяхната завършеност, органите, отговорни за изпълнението на основните им функции и търсените ефекти от тяхното функциониране. Посочени са основните предизвикателства пред банковия съюз, приоритетните насоки за развитие и очакваните ползи от завършване на основните му елементи, с оглед постигането на един по-силен икономически и паричен съюз в Европа.

Ключови думи: банков, европейски, механизъм, надзорен, наръчник, схема, съюз

JEL: F33, E58

Увод

Банковият съюз възниква в резултат от последната финансова и икономическа криза в Европа, започнала през 2007 – 2008 г. Той е една от най-важните реформи в Европейския съюз (ЕС) през последното десетилетие и един от ней-съществените елементи на Икономическия и паричен съюз (ИПС) (Александрова-Златанска, 2019), изграден през 90-те години на XX век.

Създаването на банковия съюз (БС) е замислено като антикризисна мярка с цел да се прекъснат проблемите между банковите системи и състоянието на финансите на страните членки. Той е важна стъпка към изграждането на действителен Икономически и паричен съюз.

Банковият съюз позволява правилата за банкова дейност в ЕС да се прилагат последователно в участващите държави. Новите инструменти и правила за вземане на решения, които налага банковият съюз, опосредстват изграждането на един по-прозрачен, по-единен и по-сигурен банков пазар в ЕС.

¹ Докторант, катедра „МИО и бизнес“, факултет „Международна икономика и политика“, УНСС

Зараждане на икономическата интеграция в Европа. Създаване на ЕС

Идеята за създаване на икономически съюз в Европа датира още от 50-те години на миналия век. През 1952 г. Белгия, Германия, Франция, Италия, Люксембург и Нидерландия създават Европейската общност за въглища и стомана (ЕОВС). Няколко години по-късно – през 1958 г., същите шест държави основават Европейската икономическа общност (ЕИО) и Европейската общност за атомна енергия (ЕВРАТОМ).

През годините икономическите взаимоотношения между страните укрепват и се задълбочават, приемат се нови страни членки на изброените по-горе общности и така се стига до подписването на Маастрихтският договор на 07.02.1992 г. (влязъл в сила на 01.11.1993 г.) (Европейски парламент, n.d.), с който се създава Европейският съюз.

Първоначално договорът е подписан от 12 държави – Белгия, Дания, Франция, Германия, Гърция, Ирландия, Италия, Люксембург, Нидерландия, Португалия, Испания и Обединеното кралство. Понастоящем ЕС включва 27 европейски държави, в т.ч. и България от 01.01.2007 г.

По своята същност ЕС представлява обща рамка за развитието на политическа и икономическа интеграция между държавите членки, за което способстват въведените чрез подписването на Маастрихтския договор:

- европейско гражданство – дава се възможност на гражданите да живеят и пътуват свободно между страните членки;
- обща външна политика и политика за сигурност – въвеждат се с цел да се гарантират общите ценности, интереси, независимост и сигурност на ЕС;
- сътрудничество в областта на правосъдието между страните членки чрез учреденият Европейски парламент, който осъществява законодателната власт на ЕС.

Пътят към изграждане на Икономически и паричен съюз

Разпадането на Бретън-уудската система започнало в края на 60-те години на ХХ век и установяването на система на плаващи валутни курсове предизвикват вълна от дискусии за необходимостта от по-задълбочено сътрудничество във валутната област в Европа. В резултат от тези процеси през 1970 г. се появява планът „Вернер“ (Кирова, 2018), който предвижда изграждането на Икономически и паричен съюз в три етапа до 1980 г. Предложенията в проекта изготвен от Пиер Вернер (тогава министър-председател на Люксембург) и ръководената от него комисия, не биват реализирани

на фона на сътресенията на международната валутна сцена и възникналата рецесия в резултат от петролната криза в началото на 70-те години.

С цел да се противопостави на възникналата нестабилност в Европа и света, на среща на върха в Париж през 1972 г., ЕИО опитва да даде нов тласък на паричната интеграция чрез създаването на механизма на т. нар. „змия в тунела“, представляващ система за управлявано вариране на обменните курсове на националните валути („змия“) в рамките на тесни граници на колебание спрямо долара („тунел“). Дестабилизирана от слабостта на щатския долар, петролната криза и разликите в икономическата политика на държавите участнички, системата просъществува в първоначалния си вариант само около година.

Усилията да се създаде по-устойчива валутна стабилност дават резултат през 1979 г., когато се създава Европейската валутна система (ЕВС), основаваща се на концепция за фиксирани, но подлежащи на корекция валутни курсове. Валутните курсове се основат на централните курсове спрямо Европейската разчетна единица – ЕКЮ (на английски ECU, съкратено от European Currency Unit), която представлява средно претеглена стойност на участващите валути.

Няколко години по-късно, с приемането на програмата за единния пазар, става все по-ясно, че не е възможно същият да съществува пълноценно при наличието на относително високи разходи за валутни операции и несигурността на свързана макар и с вече по-малки колебания на обменните курсове. Така през 1988 г. Европейският съвет създава комисия под председателството на Жак Делор. През следващата година се появява на бял свят т. нар. доклад „Делор“, в който се предвижда изграждането на Икономически и паричен съюз в три етапа:

- Етап 1 – от 01.07.1990 г. до 31.12.1993 г. – установяване на свободно движение на капитали между страните членки.
- Етап 2 – от 01.01.1994 г. до 31.12.1998 г. – унифициране на икономическите политики и задълбочаване на сътрудничеството между централните банки на страните членки чрез новосъздадения Европейски паричен институт (ЕПИ).
- Етап 3 – от 01.01.1999 г. – прилагане на обща парична политика чрез създадената на 01.06.1998 г. Европейска централна банка (ЕЦБ, 2023а) със седалище във Франкфурт, Германия. Въвеждане на единна европейска валута – евро, в рамките на еврозоната, понастоящем включваща двадесет европейски страни (European Commission, 2023).

С въвеждането на еврото са премахнати валутните рискове и разходите по валутни сделки в еврозоната, които в миналото са възпрепятствали трансграничната конкуренция, чието засилване в настоящите условия спо-

собства за по-ефективно използване на ресурсите. Развитието на интегриран финансов пазар улеснява финансирането на икономическия растеж и опосредства създаването на нови работни места. Компаниите имат по-лесен достъп до финансов ресурс, за да реализират разширяването на дейността си и свободата да навлизат по-лесно на пазарите в страните от еврозоната и ЕС.

Банков съюз в ЕС – същност и причини за създаване

След последната финансова и икономическа криза, възникнала в края на 2007 г. и началото на 2008 г., едно от основните решения на ЕС за противодействие на ефектите от нея е иницирането на проект за създаването на банков съюз (Симеонов, 2015). Последният е учреден преимуществено за страните членки на еврозоната. Всяка държава, приела единната европейска валута, следва задължително да участва във всички елементи на БС.

Банковият съюз позволява в същия да участват и страните членки на ЕС извън еврозоната. Присъединяването на такива държави към БС може да се случи по два начина. Първият от тях е чрез присъединяването на съответната страна към еврозоната, тъй като приемането на единната европейска валута означава и задължително членство в БС за съответната държава. Вторият начин за присъединяване е преди приемане на еврото под формата на т. нар. „тясно сътрудничество“ между националния надзорен орган на съответната страна и Европейката централна банка, в рамките на единния надзорен механизъм (ЕНМ) на БС.

Както беше споменато по-горе, основната причина да се стигне до създаването на банковия съюз в ЕС е финансовата и икономическа криза от 2007 – 2008 г. Същата е продиктувана от кумулативния ефект на следните основни фактори:

- кризата на ипотечния пазар в САЩ;
- фалита на четвъртата по големина инвестиционна банка в САЩ – Lehman Brothers, както и други 24 банки (Казанджиева, 2017). Придобиване, реструктуриране и оздравяване чрез държавни средства на редица банкови и застрахователни дружества в САЩ достигнали до ръба на фалита;
- обезценяването на ценните книжа, обезпечени с ипотечни заеми, които са сред най-разпространените сред финансовите институции в целия свят;
- спада на основните индекси на световните фондови борси;

- снижаването на основните икономически показатели на страните с развита икономика, катализиращо глобална рецесия. В страните от Г-20 процесът на икономическия спад продължава до април 2009 г.;
- забавяне темпа на кредитиране и повишаване на лихвените нива по кредитите;
- високите цени на основните суровини и горивата;
- ръст на безработицата в световен мащаб с 2,7% през първите 12 месеца от кризата;
- глобалните дисбаланси и слабия регулаторен контрол върху паричната политика.

Последиците от финансовата и икономическа криза, както и причините довели до нейното възникване недвусмислено показваха, че в областта на банковия надзор в ЕС (а и в световен мащаб) следва да бъдат предприети спешни и решителни реформи за подобряване на неговата ефективност.

Следвайки хронологията на развитие на икономиката и в частност на банковия пазар в ЕС от началото на XXI век прави впечатление, че в периодите на икономическо развитие се повишава интеграцията между пазарите и финансовите услуги в рамките на съюза и обратно – при възникване на криза тези пазари се фрагментират и се поставя под въпрос стабилността на ЕС и европейската банкова система. Концентрацията на значителни капитали в банковата система на водещите европейски страни и ЕС като цяло превръщат европейската банкова система от финансов посредник в началото на XX век в проводник на кризата възникнала 2007 – 2008 г. За спасяването на банки от страни членки на ЕС по данни на Европейската комисия до 2012 г. са използвани 4,5 трлн. евро от парите на данъкоплатците. Наред с това те понесоха и тежестта на икономическата рецесия, ръста в безработица и лихвите по кредитите.

Държавната подкрепа на банките се отрази негативно на и без това високите нива на държавния дълг в редица страни членки на ЕС. Това, от своя страна, предизвика нова вълна на нестабилност особено у банките притежаващи значителни портфейли държавни ценни книжа (ДЦК). Така банковата криза и държавната помощ предизвикаха редица негативни последици и за двете страни, най-общо изразяващи се в:

- За публичните финанси:
  - увеличаване на държавния дълг и разходите по неговото обслужване;
  - намаляваща цена на ДЦК;
  - нарастващ бюджетен дефицит.
- За банковата система:
  - загуби от намаляващата цена на притежаваните ДЦК;

- нарастване дела на необслужваните експозиции;
- продажба на ликвидни активи на занижена цена с цел да се компенсират загубите на капитал.

Именно в такава обстановка, с цел да се ограничи порочната връзка между държавните финанси и банковата система, нарастващата опасност от разпокъсване на банковия пазар в ЕС и отслабване ефективността на паричната политика върху реалната икономика в еврозоната, се заражда идеята за създаването на банковия съюз. Докладът на председателите на Европейския съвет, Европейската комисия, Еврогрупата и ЕЦБ от 26.06.2012 г. (European Council, 2012) одобрява създаването на банков съюз като средство за подобряване на финансова интеграция в еврозоната и ефективно управление на банковата система срещу бъдещи кризи.

На 12.09.2012 г. в съобщение на Европейската комисия до Европейския Парламент и Съвета се представя „Пътна карта за създаване на банков съюз“ (Европейска комисия, 2012). Последният има за цел да постави банковия сектор на една по-солидна основа чрез засилване на банковия надзор в еврозоната, да възстанови доверието в европейската банкова система и да изгради механизми за защита срещу бъдещи кризи. Пруденциалното регулиране на банковия пазар в еврозоната се очаква да допринесе за повишаване доверието както в европейската банкова система, така и на единния пазар на банкови услуги.

Структура на банковия съюз

Структурата на Банковия съюз се състои от четири основни елемента (наричани още стълбове на БС):

- Единен надзорен механизъм (ЕНМ);
- Единен механизъм за реструктуриране (ЕМП);
- Единен наръчник за регулиране на банковите услуги в Европейския съюз;
- Единна схема за гарантиране на депозитите (ЕСГД);

Изграждането на отделните елементи на БС към настоящия момент е завършено на различен етап (в който контекст е и различното оцветяване на стълбовете във фигура 1). Най-висока степен на завършеност има Единния надзорен механизъм. Същият е въведен на практика от 04.11.2014 г., след като през същата година Европейската централна банка извършва преглед на качеството на активите и стрес тестове на определените като системно значими 130 банки в страните от еврозоната (Европейска централна банка, n.d.b).

Източник: Разработено от автора

Фигура 1: Структура на Банковия съюз

Единен надзорен механизъм

Същност и органи на Единния надзорен механизъм

Единният надзорен механизъм е първият основен елемент на Банковия съюз. Същият може да се определи като система за финансов надзор, осъществяван от ЕЦБ и националните компетентни органи на участващите в него страни членки на ЕС. Първоначално ЕЦБ има за цел да осъществява надзор върху всички търговски банки на страни от еврозоната и членки на БС (общо около 6 000), но впоследствие в обхвата ѝ остава само надзора над системно значимите банки (СЗБ) и тези в затруднено положение. Националните компетентни органи включват обикновено централните банки на страните членки на БС, но е възможно да бъде и друг орган за финансов контрол и надзор на национално ниво.

С Регламент № 1024/2013 на Съвета и Регламент № 1022/2013 на Европейския парламент и на Съвета съответно се възлагат специфични функции на ЕЦБ в областта на надзора и се изменят правилата за функциониране на Европейския банков орган (ЕБО). На практика тези два регламента превръщат ЕЦБ в отговорна институция за осъществяването на банковия надзор като част от създадения Единен надзорен механизъм, а ЕБО – в допълнителен инструмент за пруденциалното регулиране на банковия пазар в страните от Банковия съюз. С въвеждането на Единния надзорен механизъм се цели:

- подобряване на финансовия надзор на банките в страните членки на Банковия съюз;
- уеднаквяване на контролните и надзорни практики;
- повишаване на финансовата интеграция в еврозоната;

- посредством обединяването на информацията от надзора на банковия пазар в страните членки на БС да се разработи система за разпознаването на ранни предупредителни сигнали за потенциални кризи в сектора.

Дейността на ЕНМ почива на редица организационни принципи. Един от водещите е независимостта на ЕЦБ и националните надзорни органи, които следва да действат независимо и обективно при изпълнение на взетите решения в интерес на стабилността на Банковия съюз.

Друг принцип е свързан с регулярната отчетност в рамките на ЕНМ. От една страна, той включва докладване на ЕЦБ пред Европейския парламент, Съвета на ЕС, Европейската комисия и Еврогрупата, а от друга – докладването на националните надзорни органи пред съответните национални парламенти.

Трети основен организационен принцип при функционирането на ЕНМ е отделянето на функциите по надзорната и паричната политика в рамките на ЕЦБ. Двете групи задачи следва да бъдат изпълнявани отделно и независимо една от друга, чрез организационно и функционално отделени за целта служители на банката. С оглед наличието на значителен контрол във връзка с планирането и изпълнението на задачите на ЕЦБ е създаден Надзорен съвет в рамките на банката. Същият се състои от председател, заместник-председател, четирима представители на ЕЦБ и по един представител на националните надзорни органи. Решенията на Надзорния съвет на ЕЦБ се утвърждават от Управителния съвет на банката.

За ефективното функциониране на ЕНМ се прилагат и други принципи като например процеса на обмяна на служители между ЕЦБ и националните надзорни органи с оглед придобиването на повече знания и практически опит при осъществяването на финансовия надзор в европейската банкова система. Чрез прилагането на принципите на организация на надзорния процес в ЕНМ се създава рамка с конкретни функции и отговорности между ЕЦБ и националните органи на страните членки.

Както бе посочено по-горе, с Регламент № 1022/2013 на Европейския парламент и на Съвета се възлагат допълнителни специфични функции на Европейския банков орган във връзка със създаването на ЕНМ, основно в областта на прилагането на единна нормативна уредба и надзорни практики в страните членки на еврозоната и ЕС. С особена значимост са вменените правомощия на ЕБО относно провеждането на оценки за устойчивост на кредитните институции в ЕС, добили популярност като „стрес-тестове“ на банките. В ЕБО се създават редица вътрешни структури, натоварени с разглеждането на специфични казуси на нарушения на Европейското законодателство в банковия сектор, в това число:

- разглеждане на предложения за въвеждане на регулаторни и технически стандарти за изпълнение, подлежащите на одобрение от Европейската комисия;
- приемането на насоки за развитие на европейския банков сектор;
- одобряване на забрани и ограничения за развитие на определен вид финансови дейности, представляващи заплаха за финансовата система на ЕС.

С регламента се изменят и изискванията към Управителния съвет на ЕБО, който се състои от председател и шестима членове на Съвета на надзорниците. Новите изисквания, наред с това Управителния съвет да бъде балансиран, пропорционален и отразяващ състава на ЕС, налагат правилото минимум двама негови членове да бъдат от държави, които не участват в ЕНМ.

Промените в ЕБО имат съществено значение за ефективното изграждане и функциониране на ЕНМ като елемент на Банковия съюз. Същите са необходими с оглед ключовата роля възлагана на ЕБО заедно с ЕЦБ като основа на бъдещата архитектура за банков надзор в ЕС.

Подготовка за въвеждане на Единния надзорен механизъм

Въвеждането на ЕНМ през ноември 2014 г. се предхожда от извършването на стрес тестове на системно значимите 130 банки в еврозоната. Целта на оценката извършена от ЕЦБ е да се запознае със състоянието на най-големите банки в еврозона преди да поеме надзорните ѝ функции, вменени ѝ чрез въвеждането на Единния надзорен механизъм. Оценката, която извършва ЕЦБ на СЗБ включва:

- преглед на ключови показатели за финансовото състояние на СЗБ, в това число капиталова адекватност, ликвидност, ливъридж и други;
- оценка на качеството на активите, включително притежавани портфейли от ДЦК, преглед на кредитните експозиции, правилното класифициране на необслужваните кредити и предприети мерки за оздравяването на кредитните портфейли;
- стрес тестове, извършени съвместно с Европейския банков орган, относно потенциала на СЗБ за поемане на ефектите от бъдещи кризи.

Оценката на системно значимите банки в еврозоната се извършва по данни към края на 2013 г. Резултатите от същата показват недостиг на приблизително 25 млрд. евро капитал в 25 банки (Симеонов, 2015). Заедно с регистрираната необходимост от коригиране на балансите на СЗБ с 37 млрд. евро, общият ефект достига 62 млрд. евро. Допълнително са идентифицирани 136 млрд. евро експозиции с неизпълнение, неотчетени до момента като необслужвани.

За периода от започване на проверката на СЗБ до публикуването на резултатите от нея през октомври 2014 г., от първоначално идентифицираният недостиг на капитал са покрити около 15 млрд. евро, така че останалият за набиране капитал е под 10 млрд. евро при поемането на надзорните функции в еврозоната от ЕЦБ. Системно значимите банки с недостиг на капитал са концентрирани основно в Италия (9), Гърция и Кипър (по 3).

Първоначалният ефект от публикуваните резултати от проверката на ЕЦБ на 26.10.2014 г. са регистрираните спадове в цените на акциите на голяма част от банките с предписания за допълнително набиране на капитал. За щастие тази по-голяма прозрачност и публичност за състоянието на банковия пазар в еврозоната не води до нова криза в отрасъла, а дори напротив. В средносрочен план доверието на инвеститорите и вложителите в банковата система нараства, с което се постига в значителна степен първоначалната цел на създадения съюз, а именно – стабилен банков сектор в еврозоната.

Единен механизъм за реструктуриране

Единният механизъм за реструктуриране е вторият стълб на Банковия съюз. Идеята за неговото създаване е, че след като надзорът от страна ЕЦБ и националните надзорни органи не е успял да предотврати влошаване финансовото състояние на съответната банка, чрез прилагане на процедури по реструктуриране да се осигури нейното спасяване, оздравяване и нормално функциониране.

Дейността на Единния механизъм за реструктуриране се базира на принципа, че загубите на банките в периоди на криза и при възникнала необходимост от капитализация следва да се покриват от инвеститорите и акционерите, а не от данъкоплатците подобно на кризата от 2007 – 2008 г. За тази цел се изграждат постепенно фондове за реструктуриране чрез капитали, набирани от самите банки, които да бъдат използвани като буфер за реструктуриране в случай на необходимост.

С оглед нормативното регламентиране на правилата за реструктуриране на кредитни институции, ЕС прие Директива 2014/59/ЕС. В същата се определят нови общи правила за работа с проблемни финансови институции, в т.ч. избягването прилагането на спасителни планове за търговски банки с пари на данъкоплатците, при бъдещи кризи в банковия сектор. Съгласно директивата банките в затруднено положение следва да изготвят план за възстановяване и да го представят на съответния компетентен национален орган. Последният, от своя страна, изготвя план за реструктуриране, като два плана определят бъдещите действия по реструктуриране, така че да не се стигне до фалит на банката.

Когато дадена банка се намира в силно затруднено финансово състояние, компетентният национален орган може да назначи временен управител на същата. Ако въпреки взетите мерки по възстановяване и реструктуриране, състоянието на банката продължи да се влошава, се прилага принципа, че загубите се поемат първо от акционерите, след това от кредиторите и едва в краен случай от данъкоплатците.

В допълнение към Директива 2014/59/ЕС, Европейският съюз прие и Регламент (ЕС) № 806/2014 за установяване на еднообразни правила за реструктуриране в рамките на Единния механизъм за реструктуриране и Единния фонд за реструктуриране (ЕФП). В регламента е дефинирана институционалната рамка на новосъздадения Единен съвет за реструктуриране (ЕСП), който започва дейност от януари 2015 г.

Единният съвет за реструктуриране е европейският орган за реструктуриране на кредитни институции, който следва да работи в тясно взаимодействие с компетентните национални органи в рамките на ЕМП, Европейската комисия и ЕЦБ. Основните функции, с които е натоварен ЕСП могат да се сведат до:

- вземане на решения за реструктуриране и оздравяване на банки във влошено финансово състояние;
- планиране и изпълнение на всички дейности по реструктуриране на системно значими банки, намиращи се под прекия надзор на ЕЦБ;
- пряко отговаря за всички случаи на реструктуриране на банки от страни членки на БС, при които следва да се ползват средства от Единния фонд за реструктуриране;
- минимизиране на разходите по реструктуриране и оздравяване на банки, насърчаване на финансовата и икономическа стабилност в ЕС.

За целите на реструктурирането и оздравяването на банки от страни членки на Банковия съюз е необходимо набирането на буферен капитал, който да се използва в случай на нужда. Именно по тази причина от 2015 г. биват създадени Единния фонд за реструктуриране и национални фондове за реструктуриране на банки.

Единният фонд за реструктуриране е фонд на наднационално ниво. Средствата в него се набират на национално ниво от банките в страните членки на Банковия съюз и се прехвърлят в ЕФП. Вноските във фонда следва да достигнат минимум 1% от обема на гарантираните депозити на всички лицензирани кредитни институции от страни членки на БС, или приблизително 70-75 млрд. евро. Индивидуалните вноски на всяка банка се определят пропорционално на сумата на нейните пасиви (без собствените средства и гарантираните депозити) спрямо общата сума на пасивите (отново с изключение на собствените средства и гарантираните депозити) на всички ли-

цензирани кредитни институции в участващите държави членки. Вноските подлежат на коригиране пропорционално на поетите от всяка институция рискове.

Първоначално ЕФП се състои от национални подразделения, които постепенно ще се слоят в рамките на осемгодишен преходен период считано от януари 2016 г. Това обединяване за взаимно използване на внесените средства ще започне с 40% през първата година, 20% през втората година и след това постепенно ще нараства с еднакви количества през останалите 6 години, докато националните подразделения престанат да съществуват.

В България националният фонд за реструктуриране е учреден през 2015 г. под наименованието „Фонд за реструктуриране на банки“ (ФПБ). Същият не е самостоятелно юридическо лице и се намира под управлението на Фонда за гарантиране на влоговете в банките, а дейността му е регламентирана от Закона за възстановяване и реструктуриране на кредитни институции и инвестиционни посредници. Българската народна банка (БНБ), в качеството си на орган за реструктуриране на кредитни институции е оправомощена да определя разбери на вноските във ФПБ и целевото използване на събраните средства във фонда.

След приемането на страната във Валутно-курсoвия механизъм II (ВКМ II) и ЕМП през 2020 г., в резултат от установеното тясно сътрудничество с ЕЦБ, правомощията на Централната банката по отношение на процесите по реструктуриране на кредитни институции се промениха в унисон с приложимите директиви на ЕС в тази насока. В ЕМП действат еднообразни правила и централизиран механизъм за реструктуриране и неговото финансиране, което се осъществява посредством вноски в Единния фонд за реструктуриране. В следствие на настъпилите промени, вече БНБ отговаря за Фонда за реструктуриране на банки, като набраните от него средства се разпределят в два целеви подфонда, както следва:

- Подфонд за финансиране прилагането на инструментите и правомощията за реструктуриране на клонове на кредитни институции от трети държави – посредством този подфонд се осигурява механизъм за финансиране на реструктурирането на клонове на кредитни институции от страни извън обхвата на Единния механизъм за реструктуриране.
- Подфонд за набиране на вноски към ЕФП – същият е предназначен за набиране на вноски от кредитни институции, лицензирани в Република България, попадащи в обхвата на ЕМП.

Вноските във ФПБ могат да бъдат предварителни и извънредни. Предварителни са вноските, които всяка кредитна институция или клон на такава от трета държава имат задължението да внасят ежегодно. Техният размер

е нормативно определен на база типа, големината и рисковия профил на съответната институция. Извънредните вноски възникват в случаи на необходимост от допълнителни средства за финансиране на дейности по реструктуриране на кредитни институции.

Дейностите по реструктуриране се предприемат, когато е налице кредитна институция с влошено финансово състояние или потенциален риск дадена банка да стане проблемна. Възможно е дейности по реструктуриране да бъдат предприети по целесъобразност с оглед конкретна ситуация на неизпълнение на задължения на дадена банка към нейни вложители или кредитори, както и при случаи на значителен обществен интерес.

В случай, че БНБ прецени, че са налице условия за започване на действия по реструктуриране, но същите не биха били в полза на обществен интерес, се прекратява дейността на съответната кредитна институция чрез откриване на производство по несъстоятелност, ликвидация или друг предвиден от закона ред.

На база гореизложеното може да се направи извода, че посредством създаването на Единния механизъм за реструктуриране се предотвратява разпространението на кризи в Банковия съюз и по този начин се улеснява функционирането на банковия сектор и единния пазар в ЕС. ЕМП осигурява общ подход към кредитни институции изпаднали в затруднено финансово състояние, като по този начин запазва стабилността в банковия сектор.

Единният механизъм за реструктуриране служи и като своеобразен контролен орган за елиминиране на риска от самостоятелни, несъгласувани и рисковани решения на страните членки за преобразуването на банки и банкови групи с трансгранични дейности, с които да се предизвика паника в сектора. Чрез въвеждането на Единния механизъм за реструктуриране се прекратява зависимостта на банките в страните членки на БС от националните бюджети и отрицателното въздействие на държавните разходи за спасяване на банки върху реалната икономика.

Не на последно място, ЕМП допълва системата за надзор на ниво ЕС, осъществява чрез създадения Единен надзорен механизъм. Тези два основни стълба на банковия съюз спомагат изключително много за засилване доверието в банковия сектор, свеждане до минимум зависимостта между банките и публичните финанси, и премахване на фрагментацията на вътрешния пазар на финансови услуги.

Единен наръчник за регулиране на банковите услуги в Европейския съюз

Европейският банков орган е инструмент за ефективно пруденциално регулиране и надзор на банковия пазар в ЕС. ЕБО е част от Европейската система за финансов надзор (ЕСФН), включваща освен него Европейския орган за ценни книжа и пазари (ЕОЦКП), Европейския орган за застраховане и пенсионно осигуряване (ЕОЗПО), Европейския съвет за системен риск (ЕССР) и Съвместния комитет на европейските надзорни органи и националните надзорни органи. ЕБО е независим орган, който се отчетва за дейността си пред Европейския парламент, Съвета на ЕС и Европейската комисия.

Една от основните функции на ЕБО е да допринася за ефикасността на регулаторната рамка на банковия сектор в ЕС чрез приемането на задължителни технически стандарти и насоки за установяването на Единен европейски наръчник в областта на банкирането. Наръчникът, от своя страна, има за цел да предостави единен набор от хармонизирани пруденциални правила, приложими за финансовите институции в ЕС. Посредством прилагането на единен наръчник за банковите услуги в ЕС ще се постигне по-висока степен на равнопоставеност и защита на вложителите, инвеститорите и потребителите на банковите услуги. Като част от гарантирането на изпълнението на задачите и функциите на ЕБО по ефективен и прозрачен начин, всички продукти и предложения на ЕБО се обсъждат от работни групи и постоянни комитети, в които националните органи на страните членки на ЕС могат да изложат своите мнения.

Приетите капиталови и други пруденциални изисквания по отношение на кредитните институции и инвестиционните посредници в ЕС, са едни от основните правила, регулиращи европейския банков сектор. Най-често приемането и промените в европейските изисквания и насоки за банковия сектор следват Базелските международни стандарти в областта. На практика последните изменения в капиталовата рамка за кредитните институции в ЕС са продиктувани именно от приетите през 2010 г. капиталови изисквания в Международни стандарти Базел III (ЕЦБ, n.d.c), в резултат от които са приети Директива 2013/36/ЕС и Регламент (ЕС) № 575/2013.

Характерна особеност на новата рамка за пруденциален надзор, въведена чрез Директива 2013/36/ЕС, е че в нея са включени изисквания, които имат пряка връзка с правомощията и отговорностите на националните надзорни органи в следните основни области:

- Лицензионен режим на кредитните институции и инвестиционните посредници – всяка страна членка на ЕС следва да определи съответните компетентни органи, които да изпълняват функциите и задълже-

нията предвидени в директивата и Регламент (ЕС) № 575/2013, за което следва да уведоми Европейската комисия и ЕБО. В България такива компетентни органи са БНБ и Комисията за финансов надзор (КФН). В същите е съсредоточена дейността по лицензирането за банкова, инвестиционна, застрахователна и осигурителна дейност, както и дейността на дружествата за електронни пари.

- Надзорни правомощия над съответните институции от финансовия сектор – компетентните национални надзорни органи следва да извършват периодичен преглед върху правилата за работа, вътрешно-организационните процеси, както и върху механизмите за вземане на решения, въведени от кредитните институции и инвестиционните посредници. За целите на надзорните функции се приема годишен план за надзорни проверки на съответните поднадзорни финансови институции.
- Капиталови буфери – определянето на капиталови буфери има за цел да бъде изграден механизъм за противодействие в случай на криза, който да бъде използван за покриване на възникналите негативни финансови ефекти. Подобни капиталови буфери са изискванията за базов собствен капитал от първи ред (Common Equity Tier 1 – CET1), антицикличен буфер, буфер за системен риск и др.
- Санкции – следва да има създаден механизъм за налагане на подходящи административни санкции в случай на неизпълнение на задълженията на финансовите институции от съответните компетентни органи на национално ниво.

С Регламент (ЕС) № 575/2013 се хармонизира действащото до тогава право на ЕС, което финансовите институции следва да спазват по отношение на единните изисквания за:

- качество на капитала – в това число нововъведените изисквания за минималния капитал от първи ред и обща капиталова адекватност; засилване изискванията за управление на кредитния риск и намаляване на необслужваните експозиции чрез въвеждането на програми за реструктуриране на влошени кредити, продажба на дългове (цесия) и други; по-засилен контрол върху пазарния и операционния риск, с което да се наложи превенция срещу възникване на допълнителни загуби;
- ликвидност – в тази насока са въведени коефициент за ликвидно покритие и коефициент за нетно стабилно финансиране. Първият има за цел да осигури краткосрочна ликвидност за срок до тридесет дни, докато коефициентът за нетно стабилно финансиране – да гарантира средносрочна ликвидност на финансовите институции за период от една година;

- задлъжнялост (ливъридж) – въвеждането на коефициента ливъридж като форма на допълнителна отчетност на финансовите институции, представлява нов регулаторен инструмент за контрол върху рисковите модели на управление на финансовите институции.

Въведените нови форми на регулаторни изисквания след глобалната икономическа и финансова криза започнала от 2007 – 2008 г. показват, че въвеждането на Единен наръчник за банкови услуги в ЕС е предизвикателна и продължителна във времето задача. Създаването, приемането и прилагането на Директива 2013/36/ЕС и Регламент (ЕС) № 575/2013 е от изключително значение както за по-ефективното регулиране и надзор на европейския банков пазар, така и за полагане основите за създаването на Единния наръчник за банкови услуги в Европейският съюз.

Единна схема за гарантиране на депозитите

Същност и необходимост от Единната схема за гарантиране на депозитите

Единната схема за гарантиране на депозитите е четвъртият елемент на Банковия съюз или по-скоро ще стане такъв след нейното завършване. Същата е предвидено да допълни вече създадените Единен надзорен механизъм и Единен механизъм за реструктуриране.

Идеята за създаване на ЕСГД датира от 90-те години на ХХ, когато е въведена Директива 94/19/ЕО. Схемата осигурява максимално ниво на гаранция за депозантите до 90% от общата сума на депозитите им, но не повече от 20 000 евро. Директивата е изменена през 2009 г. като с промяната се налага по-високо ниво на защита на депозантите до 100 000 евро. Увеличаването на максималното ниво на застраховане на депозитите отразява необходимостта от по-високо ниво на защита на депозантите.

Въвеждането на такова хармонизирано ниво цели повече прозрачност в схемите за гарантиране на депозитите, което да повиши доверието в банковата система на страните членки и едновременно с това да служи като превенция за преместването на големите депозанти между различни страни от ЕС. От въвеждането на Директива 94/19/ЕО е изминал 15 годишен период и много страни членки на ЕС вече са въвели нови по-високи нива.

В условията на глобална финансова и икономическа криза, освен повишаване на доверието в банковата система на ЕС, увеличаването на максималния праг на гарантиране на депозитите има за цел да предотврати отлива на депозити от банките, с което да се наруши тяхната ликвидност, респективно негативния ефект върху реалния сектор посредством функцията на банките като кредитен посредник. От значение е и факта, че с увеличеното ниво на

депозитна защита се увеличават и вноските на банките в ЕСГД, което се пренася върху цената на финансиране и оскъпява отпусканите кредити.

Основните аспекти в регламента, наложен чрез създаването на ЕСГД, може да се обобщят в следните направления:

- при създаването на ЕСГД същата ще се основава на системата от национални схеми за гарантиране на депозитите, в съответствие с приложените директиви на ЕС;
- за целите на ЕСГД няма да се събира отделно допълнителен ресурс от банките, а ще се пренасочат ресурсите от националните схеми за гарантиране на депозитите;
- единната схема за гарантиране на депозитите ще бъде въведена постепенно и поетапно без допълнителни разходи за банковия сектор;
- вноските на кредитните институции в ЕСГД ще се основават на техния рисков профил, като по-рисковите банки ще плащат по-високи вноски от оценените като по-стабилни и надеждни;
- с въвеждането на ЕСГД ще се прилагат строги предпазни мерки и корекции на рисковите фактори по отношение на банките от страните членки при строго съблюдаване спазването на правилата наложени от ЕС;
- ЕСГД ще бъде задължителна за страните от еврозоната, чиито банки са обхванати от ЕНМ. Същевременно ЕСГД ще бъде отворена и за останалите страни членки на ЕС, които желаят да се присъединят към Банковия съюз.

Етапи на въвеждане на Единната схема за гарантиране на депозитите и приложими мерки за намаляване на риска

Единната схема за гарантиране на депозитите е предвидено да бъде въведена на три етапа – презастраховане, съзастраховане и пълна гаранция. Първият етап – презастраховане, включва фаза за допълнително застраховане, по време на която ЕСГД участва в изплащането на депозити, когато при обявяване на банка в несъстоятелност акумулираният ресурс от националната схема не е достатъчен за покриване задълженията към депозантите. При тази фаза ЕСГД акумулира едва 20% от таргетираните 0,8% от сумата на гарантираните депозити и възможностите и за осигуряване на допълнително финансиране при изчерпване на ресурса, събран от местната схема, ще бъде ограничено. Независимо от това с осигуряването на допълнителен ресурс ЕСГД ще намали вероятността от държавна намеса при фалит на местна банка.

Във втората фаза на въвеждане на ЕСГД – съзастраховане, се предвижда съвместно участие на европейската и националните схеми при изплащане на депозити при фалит на банка в страна членка. Основната разлика на този

етап е, че националните схеми няма да бъдат задължени да изчерпят първо набраните собствени средства преди да получат достъп до ЕСГД. Последната ще поеме част от разходите от момента, в който депозантите следва да бъдат обезщетени. Това предполага по-голяма степен на споделяне на риска между националните и европейската схема за гарантиране на депозитите.

Първоначално Фазата на съзастраховане няма конкретно заложен срок за приключване, след което да започне третият етап от изграждането на ЕСГД, а именно пълното гарантиране на депозитите от европейската схема.

Успоредно с изграждането на ЕСГД, Европейската комисия разработва пакет от мерки за намаляване рисковете и осигуряване на равнопоставени условия в рамките на Банковия съюз, като в това число влизат:

- прилагането на единни законодателни подходи и хармонизиране на националните схеми за гарантиране на депозитите в страните членки на еврозоната;
- допълване на законодателната регулаторна рамка за банковия сектор, договорена на международно равнище, с оглед ограничаване задължността на банките и гарантиране стабилността на банковото финансиране;
- свеждане до минимум на публичното финансиране на банки в затруднено финансово състояние;
- синхронизиране на законодателството в ЕС в областта на банковата несъстоятелност и функционирането на капиталовите пазари;
- запазване на финансовата стабилност и защита парите на данькоплатците;
- предпазване на икономиката от последствията от несъстоятелност на значими банки;
- по-висока защита на вложителите;

Създаването на Единна схема за гарантиране на депозитите е естествено продължение на вече предприетите мерки за повишаване доверието в банковата система след глобалната финансова и икономическа криза започнала през 2007 – 2008 г. и предотвратяване използването на средства на данькоплатците за спасяване на банки във влошено финансово състояние. Чрез въвеждането на ЕСГД се предвижда акумулирането на повече ресурс, чрез който да се повиши нивото на защита на депозантите в сравнение с националните схеми.

Въпреки предприетите строги мерки особено спрямо системно важните банки от еврозоната (в т.ч. увеличаване на капиталовите изисквания, стриктните условия за провизиране, надзорни проверки, оценки на качеството на активите и др.), основният компонент на финансовата система остава depo-

зитната база, а нейното гарантиране – ключов елемент за стабилността на банковата система в еврозоната.

България като част от банковия съюз и валутно-курсовия механизъм II

През октомври 2020 г. България официално се присъединява към банковия съюз чрез установяването на тясно сътрудничество между ЕЦБ и БНБ, което е поставено като предварително условие за участието на страната във ВКМ II. Подобно условие е прецедент в практиката до момента, като впоследствие същото е приложено и спрямо Хърватия.

В предприсъединителния период след приемането на кандидатурата на България за присъединяването ѝ към ВКМ II през 2018 г., ЕЦБ извърши стрес тестове на трите най-големи банки в страната с българска собственост – „Първа инвестиционна банка“ АД, „Централна кооперативна банка“ АД и „Инвестбанк“ АД, както и на трите най-големи банки в България, собственост на чуждестранни банкови групи – „УниКредит Булбанк“ АД, „Банка ДСК“ АД, „Обединена българска банка“ АД.

Резултатите от стрес тестовете бяха оповестени на 26.07.2019 г. От тях стана ясно, че ЕЦБ е постановила допълнителните капиталови изисквания към „Първа инвестиционна банка“ АД и „Инвестбанк“ АД със срок за изпълнение от девет месеца, като условие за приемането на страната ни във ВКМ II. Условието са изпълнени съответно през април 2020 г. от „Инвестбанк“ АД и юни 2020 г. от „Първа инвестиционна банка“ АД, като в последната държава придобива 26,18% (Вулджев, 2021) с цел да бъдат изпълнени в срок критериите за присъединяване на страната във ВКМ II и банковия съюз.

С приемането на България в банковия съюз и ВКМ II, БНБ на практика отстъпва надзора над банковата ни система на ЕЦБ в рамките на Единния надзорен механизъм. Голямата полза, която България може да извлече като член на БС, е именно получаването на допълнителен надзор от ЕЦБ върху местната банкова система, прилагането на по-стриктни капиталови мерки и ограничаването на риск апетита в разумни граници. Освен това като част от банковия съюз, в случай на криза с българска банка, следва да се прилагат правилата и процедурите на Единния механизъм за реструктуриране.

С участието си в БС България следва да изпълнява всички условия, наложени от Европейската централна банка, но въпреки това не се ползва от всички права на членовете на еврозоната, като например право на глас в Управителния съвет на ЕЦБ, чиито решения са водещи.

Едно от основните опасения при приемането на страната в банковия съюз и ВКМ II беше от декапитализиране на банковата система като резултат от

конвертиране на поделенията на чуждестранни банкови групи, опериращи на местния пазар в техни клонове и заобикаляне по този начин на наложените по-строги капиталови изисквания. Ако вземем за пример минималното изискване за базов капитал от първи ред СЕТ1, преди присъединяването на България към банковия съюз, и банката-майка в чужбина и дъщерната банка в България следва да покрият минимума от 4,5% независимо една от друга. Сега обаче е възможно при конвертиране на дъщерната банка в България в клон на чуждестранната, изискването за минимален капитал от първи ред да се прилага само спрямо майката. За щастие тези опасения не се сбъднаха до момента и банковата система в България остана стабилна с оглед и дългосрочните перспективи за кредитния рейтинг на страната.

Сходен пример, в който макропруденциалните мерки за защита, налагани от БНБ, спират своето действие при преобразуване на местна банка в клон на чуждестранна група, е по отношение разпределението на дивиденди от печалбата. Ако БНБ прецени, че е налице риск за ликвидността на банковата система, може да забрани местните банки да разпределят дивиденди от печалбата си както по време на пандемията от коронавирус, но същото не може да се приложи по отношение на клонове на чуждестранни банки.

След приемането на България в ЕС страната ни вече няма собствен фонд за реструктуриране на банки, тъй като е задължена да прехвърля вноските за него към Единния фонд за реструктуриране. В този случай възниква риск за българските банки, свързан с приоритетното реструктуриране на системно значими за европейския банков пазар банки, което изправя страната пред значителен фискален риск при риск от фалит на местна банка, оперираща само на националния пазар. При подобен сценарий е възможно да не бъдат отпуснати средства за стабилизиране на въпросната банка от Единния фонд за реструктуриране и същата отново да бъде спасявана от самата държава, т.е. за сметка на данъкоплатците.

На база изложените по-горе рискове от членството на България в ЕС, може да се направи извода, че баланса между плюсовете и минусите е силно наклонен към минусите. Централизацията на банковия надзор чрез ЕНМ стимулира до известна степен централизация на банковия пазар в Европа. Това облагодетелства големите банкови групи да използват икономия от мащаба, за да печелят предимства пред малките банки, опериращи на местно ниво и да ги избутват от пазара. Чрез изземването на контролните функции на банковия пазар от ЕЦБ, отслабва ролята на местния регулатор по отношение прилагането на протекционистични мерки по отношение, с които да се подпомага развитието и конкурентоспособността на местните банки.

В заключение може да се отбележи, че за малка на фона на ЕС страна като България със стабилна банкова система, нисък държавен дълг и бю-

джетен дефицит, до момента банковия съюз е свързан предимно с разходи и изтичане на ликвидност. Положителната страна на членството ни в съюза и ВКМ II е че банките в България вече работят заедно с останалите от еврозоната под единна рамка за регулации и надзор.

Ефекти от създаването на банковия съюз

Създаването на банковия съюз в ЕС има съществено значение за осигуряване на финансова стабилност (Кирова, 2020) и повишаване доверието в потребителите на банкови услуги. Финансовата стабилност в еврозоната оказва своето положително влияние върху останалите страни членки на ЕС посредством интеграционните модели, залегнали в основните стълбове на БС. Със завършването на БС и реализирането на неговия пълен потенциал ще се реализира идеята за един по-силен и значим Икономически и паричен съюз в Европа.

Посредством изграждането на банковия съюз се подобри значително финансовият надзор в кредитните институции на страните членки, уеднаквиха се надзорните практики и формите на контрол в сектора. Финансовата криза и кризата с държавния дълг, които засегнаха Европейския съюз през последните 15 години показаха, че не напълно завършената икономическа и финансова рамка на ЕС не е достатъчна, за да предотврати появата на неустойчиви политики в низходящите фази на бизнес циклите, в т.ч. и порочната зависимост на банковия сектор от публичните финанси. С изграждането на БС се цели тази връзка да бъде прекъсната и основната тежест за спасяване на банките с влошено финансово състояние да се поема от акционери и инвеститори.

Общият банков надзор, общата политика по отношение реструктурирането на банки във влошено финансово състояние и общата схема за гарантиране на влоговете ще дадат възможност за по-задълбочена финансова интеграция. Тя, от своя страна, ще допринесе за една по-стабилна финансова система както в държавите членки на банковия съюз, така и в Европейския съюз като цяло. В крайна сметка един по-стабилен банков сектор ще означава и по-големи възможности за финансиране за предприятията от всякакъв мащаб, респективно повече работни места за европейските граждани. Развитието на финансовата интеграция има решаващо значение и за осигуряването на по-голям избор на услуги на по-ниски цени за крайните потребители.

Перспективата към БС и еврозоната да се присъединят още държави членки, прави завършването на съюза още по-наложително. За да се улесни този процес, всички институционални и регулаторни елементи на БС трябва

да бъдат завършени и функциониращи възможно най-скоро, като се вземат мерки за ограничаване централизацията на европейската банковата система, декапитализация на банковата система чрез структурни промени заобикалящи съществуващите регулации и понижаване фискалния риск в по-малките страни членки като България.

Създаването на БС беше придружено от обстоен преглед на качеството на активите, стрес тестове и рекапитализация за участващите банки. По този начин институционалната и регулаторната рамка за европейските банки бе основно укрепена, което доведе до значително намаляване на рисковете в банковия сектор. През последните няколко години равнищата на капитализация на банките значително се покачиха, което е до голяма степен функция на банковия надзор и регулациите, въведени в тази насока посредством създаването на банковия съюз.

Освен че допринася за засилване на финансовата стабилност, от банковия съюз се очаква и да носи икономически ползи чрез по-голяма интеграция на европейския банков сектор, както и чрез географска диверсификация при разпределението на активите.

Досегашният опит показва, че завършените елементи на банковия съюз функционират сравнително добре. Опитът натрупан след глобалната икономическа и финансова криза, пандемията от коронавирус и настоящата енергийна криза в следствие от войната в Украйна ще покажат доколко стабилна и добре функционираща е както банковата система в Европа, така и Европейския съюз като цяло.

Предизвикателства и приоритети за развитие пред банковия съюз

През последните три години европейският банков съюз запази своята устойчивост въпреки продължителен тест, на който беше подложен в резултат от пандемията от коронавирус. Енергийната криза в следствие от войната в Украйна, галопиращата инфлация през 2022 г. и началото на 2023 г., както и ръста в лихвите по кредитите добавят още негативни щрихи към икономическата и финансова ситуация в Европа, които ще покажат доколко стабилна и добре функционираща е банковата система в Европа.

Въпреки загубите в резултат от наложения мораториум по плащанията на банкови кредити в следствие на коронавируса, който засега зае тогта в множество отрасли (особено негативно отражение имаше в секторите туризъм, хотелиерство, ресторантьорство, услуги и т.н.), банките в страните членки на БС останаха добре капитализирани, ликвидни и способни да отговорят на пазарните потребности от нови кредити. Предприетите мерки от страна на правителствата на държавите членки по отношение на бизнеса и

домакинствата спомогнаха в краткосрочен план да не се стигне до рязкото покачване на фалити на компании и дела на необслужваните кредити.

В края на феврури 2022 г. Европа се сблъска с нов проблем – навлизането на руски войски в Украйна и започналата война. Безпрецедентните икономически санкции, наложени от страна на ЕС на Русия и последвалата ответна реакция, се отразиха значително върху цената на енергийните ресурси, а оттам и върху цените на всички стоки и услуги. Предвид факта, че 53% от потребяваните от ЕС енергийни ресурси са внос от други страни, в т.ч. огромната част от Русия, от развитието на военния конфликт в близките месеци зависи до голяма степен кои бизнеси ще оцелеят в новите производствени и ценови условия.

Силно намалялата покупателна способност на европейските граждани, особено в по-слабо развитите страни членки на ЕС, е допълнителен сигнал за банковата система за повишаване рисковите критерии при отпускането на нови кредити и охлаждане на риск апетита. В допълнение към кризата, предизвикана от коронавирусната пандемия, енергийната и продоволствена криза от войната в Украйна, за отбелязване е и факта, че базовите лихвени проценти започнаха да се повишават от 2022 г., първо в САЩ, а от втората половина на годината и в Европа.

Всички гореизложени кризисни факти, тяхната последователност на натрупване и негативен ефект върху глобалната икономика и платежоспособността на населението в ЕС, породиха опасения за стабилността на банковата система в Европа. По тази причина ЕЦБ в сътрудничество с националните компетентни органи извърши задълбочена оценка на основните рискове и слаби страни, плод на текущата геополитическа и икономическа ситуация в ЕС. Основните три приоритета, начертани пред банковия съюз в Европа за периода 2022 – 2024 г., имат за цел банковият сектор да излезе от пандемията от короновирус в добро състояние, да се подобри системата за оценка на кредитния риск, така че да се получи постепенно охлаждане на кредитния пазар за сметка на по-доброто качество на новоотпуснатите кредити и недопускане на нов бум на необслужваните кредитни подобно на кризата възникнала 2007 – 2008 г.

Именно по отношение на необслужваните кредити е една от заложените нови цели на ЕЦБ, а именно – създаването на мрежа от специализирани национални компании за управление на активи. Чрез създаването на подобна мрежа ще се цели, от една страна, по-ефективното управление на лошите кредити, а от друга – чрез изкупуването им същите няма да се задържат в балансите на търговските банки и така ще се поддържа по-стабилна банковата система в ЕС. По тази тема има доста разнопосочни позиции между страните членки на ЕС, като ЕЦБ се опитва да постигне необходимия консенсус от мнения, така че въвеждането на подобна политика да има нужния ефект. Про-

тив въвеждането на подобна практика открито са заявили позицията Германия, Нидерландия, Австрия и Финландия. Същите страни считат, че посредством тази реформа има опасност да се появят порочни практики, а също така до голяма степен да се обезмисли функцията на Единния механизъм за реструктуриране, тъй като въвеждането на специализирани национални компании за изкупуване и управление на необслужвани кредити повече или по-малко ще бъде форма на държавна подкрепа на банковия сектор.

Друг важен приоритет пред БС в средносрочен план е разработването на специална политика за финансиране производството на електроенергия от възобновяеми енергийни източници, което от една страна ще намали зависимостта от традиционните енергоизточници, а от друга – ще способства за опазване на климата и природните богатства.

Кибер рискът е друго направление, в което БС вече е насочил значителен ресурс. Хакерските атаки срещу банкови системи на големи банки, както и фишинг атаките срещу банкови клиенти са се превърнали в ежедневие, което кара ЕЦБ да поеме по-сериозен курс на защита на кредитните институции от страните членки на БС и разработването на програми за повишаване на мерките за киберхигиена в средносрочен план.

Заклучение

Предизвикателствата, пред които се изправи Европа след кризата започнала 2007 – 2008 г., принудиха националните правителства да вземат спешни и решителни мерки за укрепване на своите икономики и ускоряване темпа на европейска интеграция. След взетите мерки за справяне с кризата може да се открие стимулирането на частното потребление чрез намаляване данъчната тежест и повишаване на минималната работна заплата, въвеждане на плоски данъци и семейно данъчно облагане, повишаване обезщетенията за безработица, стартиране на финансирани от държавата проекти за повишаване заетостта. За стимулиране на вътрешното производство при драстично намаляване външни инвестиции след кризата са въведени множество програми за преференциално финансиране на бизнеса с държавна гаранция. Като допълнителен лост за повишаване на притока на свеж капитал в европейските икономики е използвано намаляването на изискуемия процент на задължителните минимални резерви на търговските банки при централните банки на страните членки на ЕС.

Икономическата криза поражда необходимост от въвеждането на поустойчиви фискални и икономически политики в ЕС. Първа стъпка в тази посока представлява Пакта за стабилност и растеж, изразяващ се в подписването на пакет от шест законодателни акта за прилагане на икономически

политики, целящи да осигурят регулярен макроикоически мониторинг с цел да бъдат разпознати на ранен етап сигналите за проблеми в икономиките на страните членки на Европейския съюз.

На следващия етап се създава и банковия съюз, който се превърна в основния инструмент за преодоляване кризата в банковия сектор на еврозоната и налагането на единна регулаторна рамка, при която всички банки следва да се ползват с равни условия.

С подобряването на банковия надзор и уеднаквяването на надзорните практики се повиши нивото на капитализация на банките, подобри се финансовата интеграция и се стабилизира банковия сектор в еврозоната. Създаването на Единния механизъм за реструктуриране се превърна в допълнителен инструмент към ЕНМ за предотвратяване разпространението на кризи в Банковия съюз, който способства да се осигури общ подход при реструктуриране на кредитни институции във влошено финансово състояние.

Изграждането на Единна схема за гарантиране на депозитите е нова стъпка във вече предприетите мерки за повишаване доверието в банковата система в еврозоната. Нейното завършване ще повиши степента на защита на депозантите и ще гарантира по-високо ниво на сигурност спрямо националните схеми.

В заключение следва да се отбележи, че създаването на Банковия съюз изиграва съществена роля за преодоляване последиците от кризата възникнала 2007 – 2008 г. и за стабилността на европейската банкова система в наши дни. Успешното довършване на останалите детайли по основните стълбове на Банковия съюз ще придаде както завършен вид на съюза, така и по-високо ниво на интеграция в рамките на Икономическия и паричен съюз, което ще подсили позициите на еврото като международна валута.

Използвани източници

- Александрова-Златанска, С. (2019). Финансови пазари: глобализация, интеграция, иновации, ИК АТЛ-50, София. (Aleksandrova-Zlatanska, S., 2019, *Finansovi pazari: globalizatsia, integratsia, inovatsii*, ИК АТЛ-50, Sofia).
- Вулджев, Г. (2021). Една година в банковия съюз. Какво означава това за България?, Експертен клуб за икономика и политика, София. (Vuldzhev, G., 2021, *Edna godina v bankovia sayuz. Kakvo oznachava tova za Bulgaria?*, *Eksperten klub za ikonomika i politika*, Sofia).
- Директива 94/19/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 30.05.1994 г. относно схемите за гарантиране на депозити. (Direktiva 94/19/ЕО на Evropeyskia parlament i na Saveta ot 30.05.1994 g. otnosno shemite za garantirane na depoziti).

- Директива 2009/14/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 11.03.2009 г. за изменение на Директива 94/19/ЕО относно схемите за гарантиране на депозити по отношение на гарантирания размер и срока за изплащане. (Direktiva 2009/14/EO na Evropeyskia parlament i na Saveta ot 11.03.2009 g. za izmenenie na Direktiva 94/19/EO odnosno shemite za garantirane na depoziti po odnoshenie na garantirania razmer i sroka za izplashtane).
- Директива 2013/36/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 26.06.2013 г. относно достъпа до осъществяването на дейност от кредитните институции и относно пруденциалния надзор върху кредитните институции и инвестиционните посредници, за изменение на Директива 2002/87/ЕО и за отмяна на директиви 2006/48/ЕО и 2006/49/ЕО текст от значение за ЕИП. (Direktiva 2013/36/ES na Evropeyskia parlament i na Saveta ot 26.06.2013 g. odnosno dostapa do osashtestvyavaneto na deynost ot kreditnite institutsii i odnosno prudentsialnia nadzor varhu kreditnite institutsii i investitsionnite posrednitsi, za izmenenie na Direktiva 2002/87/EO i za otmyana na direktivi 2006/48/EO i 2006/49/EO tekst ot znachenie za EIP).
- Директива 2014/59/ЕС на Европейския парламент и Съвета от 15.05.2014 г. за създаване на рамка за възстановяване и реструктуриране на кредитни институции и инвестиционни посредници. (Direktiva 2014/59/ES na Evropeyskia parlament i Saveta ot 15.05.2014 g. za sazdavane na ramka za vazstanovyavane i prestrukturirane na kreditni institutsii i investitsionni posrednitsi).
- Европейска комисия. (2012). Съобщение на комисията до Европейския Парламент и Съвета. Пътна карта за създаване на банков съюз, Брюксел, 12.09.2012 г., COM (2012) 510 final. (Evropeyska komisia, 2012, Saobshtenie na komisiyata do Evropeyskia Parlament i Saveta. Patna karta za sazdavane na bankov sayuz, Bryuksel, 12.09.2012 g., SOM (2012) 510 final).
- Европейска централна банка. (2023а). За ЕЦБ, (Evropeyska tsentralna banka, 2023a, Za ETsB), available at: <https://www.ecb.europa.eu/ecb/html/index.bg.html>
- Европейска централна банка. (n.d.). Какво определя значимостта на дадена банка?, (Evropeyska tsentralna banka, n.d., Kakvo opredelya znachimostta na dadena banka?), available at: <https://www.bankingsupervision.europa.eu/banking/list/criteria/html/index.bg.html>
- Европейска централна банка. (2023б). Банково законодателство на ЕС, (Evropeyska tsentralna banka, 2023b, Bankovo zakonodatelstvo na ES), <https://www.bankingsupervision.europa.eu/legalframework/regulatory/html/index.bg.html>
- Европейски парламент. (2002). Договор за създаване на Европейския съюз/ Договор от Маастрихт, (Evropeyski parlament, 2002, Dogovor za sazdavane na Evropeyskia sayuz/ Dogovor ot Maastriht), available at: <https://www>.

europarl.europa.eu/about-parliament/bg/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/maastricht-treaty

- Казанджиева, И. (2017). Доктрината Too big to fail и мрежата за финансова сигурност, Народностопански архив 1/2017, Стопанска академия „Д. А. Ценов“, Свищов. (Kazandzhieva, I., 2017, Doktrinata Too big to fail i mrezhata za finansova sigurnost, Narodnostopanski arhiv 1/2017, Stopanska akademija „D. A. Tsenov“, Svishtov).
- Кирова, С. (2018). Международни финанси, ИК на УНСС, София. (Kirova, S., 2018, Mezhdunarodni finansi, IK na UNSS, Sofia).
- Кирова, С. (2020). Съвременна архитектура за финансова стабилност, ИК на УНСС, София. (Kirova, S., 2020, Savremenna arhitektura za finansova stabilnost, IK na UNSS, Sofia).
- Регламент (ЕС) № 575/2013 на Европейския парламент и на Съвета от 26.06.2013 г. относно пруденциалните изисквания за кредитните институции и инвестиционните посредници и за изменение на Регламент (ЕС) № 648/2012 текст от значение за ЕИП. (Reglament (ES) № 575/2013 na Evropeyskia parlament i na Saveta ot 26.06.2013 g. odnosno prudentsialnite iziskvania za kreditnite institutsii i investitsionnite posrednitsi i za izmenenie na Reglament (ES) № 648/2012 tekst ot znachenie za EIP).
- Регламент (ЕС) № 1024/2013 на Съвета от 15.10.2013 г. година за възлагане на Европейската централна банка на конкретни задачи относно политиките, свързани с пруденциалния надзор над кредитните институции. (Reglament (ES) № 1024/2013 na Saveta ot 15.10.2013 g. godina za vazlagane na Evropeyskata tsentralna banka na konkretni zadachi odnosno politikite, svarzani s prudentsialnia nadzor nad kreditnite institutsii).
- Регламент (ЕС) № 1022/2013 на Европейския парламент и Съвета от 22.10.2013 г. за изменение на Регламент (ЕС) № 1093/2010 за създаване на Европейски надзорен орган (Европейски банков орган) във връзка с предоставянето на конкретни задачи на Европейската централна банка съгласно Регламент (ЕС) № 1024/2013. (Reglament (ES) № 1022/2013 na Evropeyskia parlament i Saveta ot 22.10.2013 g. za izmenenie na Reglament (ES) № 1093/2010 za sazdavane na Evropeyski nadzoren organ (Evropeyski bankov organ) vav vrazka s predostavyaneto na konkretni zadachi na Evropeyskata tsentralna banka saglasno Reglament (ES) № 1024/2013).
- Регламент (ЕС) № 806/2014 на Европейския парламент и Съвета от 15.07.2014 г. за установяване на еднообразни правила и еднообразна процедура за реструктурирането на кредитни институции и някои инвестиционни посредници в рамките на Единния механизъм за реструктуриране и Единния фонд за реструктуриране и за изменение на Регламент (ЕС) № 1093/2010. (Reglament (ES) № 806/2014 na Evropeyskia parlament i Saveta

ot 15.07.2014 g. za ustanovyavane na ednoobrazni pravila i ednoobrazna protsedura za prestrukturiraneto na kreditni institutsii i nyakoi investitsionni posrednitsi v ramkite na Edinnia mehanizam za prestrukturirane i Edinnia fond za prestrukturirane i za izmenenie na Reglament (ES) № 1093/2010).

Симеонов, К. (2015). Създаване на банков съюз в ЕС, Университетско издателство „Св. Климент охридски“, София. (Simeonov, K., 2015, Sazdavane na bankov sayuz v ES, Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment ohridski“, Sofia).

European Commission. (2023). What is the euro area?, available at: https://economy-finance.ec.europa.eu/euro/what-euro-area_bg

European Council. (2012). Towards a genuine economic and monetary union, report by President of the European Council Herman Van Rompuy, Brussels, EUCO 120/12, PRESSE 296, PR PCE 102, available at: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/131201.pdf

***

BANKING UNION IN THE EU – ESSENCE, REASONS FOR ESTABLISHMENT, PILLARS, EFFECTS AND CHALLENGES

Pavel Tabakov

Department „IER and Business“

Faculty of International Economics and Politics

University of National and World Economy

e-mail: pavel.tabakov@unwe.bg

Abstract

The study examines the origination of the economic integration in Europe and the path towards the establishment of an Economic and Monetary Union. The reasons for the establishment of the Banking Union, its nature and structure are explored through applying the system analysis. The main pillars of the Banking Union, their degree of completion, the bodies responsible for the performance of their main functions and the effects sought from their functioning are presented. The main challenges facing the Banking Union, the priority areas for development and the expected benefits of completing its main elements with a view to achieving a stronger Economic and Monetary Union in Europe are outlined.

Keywords: banking, European, mechanism, supervisory, rulebook, scheme, union

JEL: F33, E58